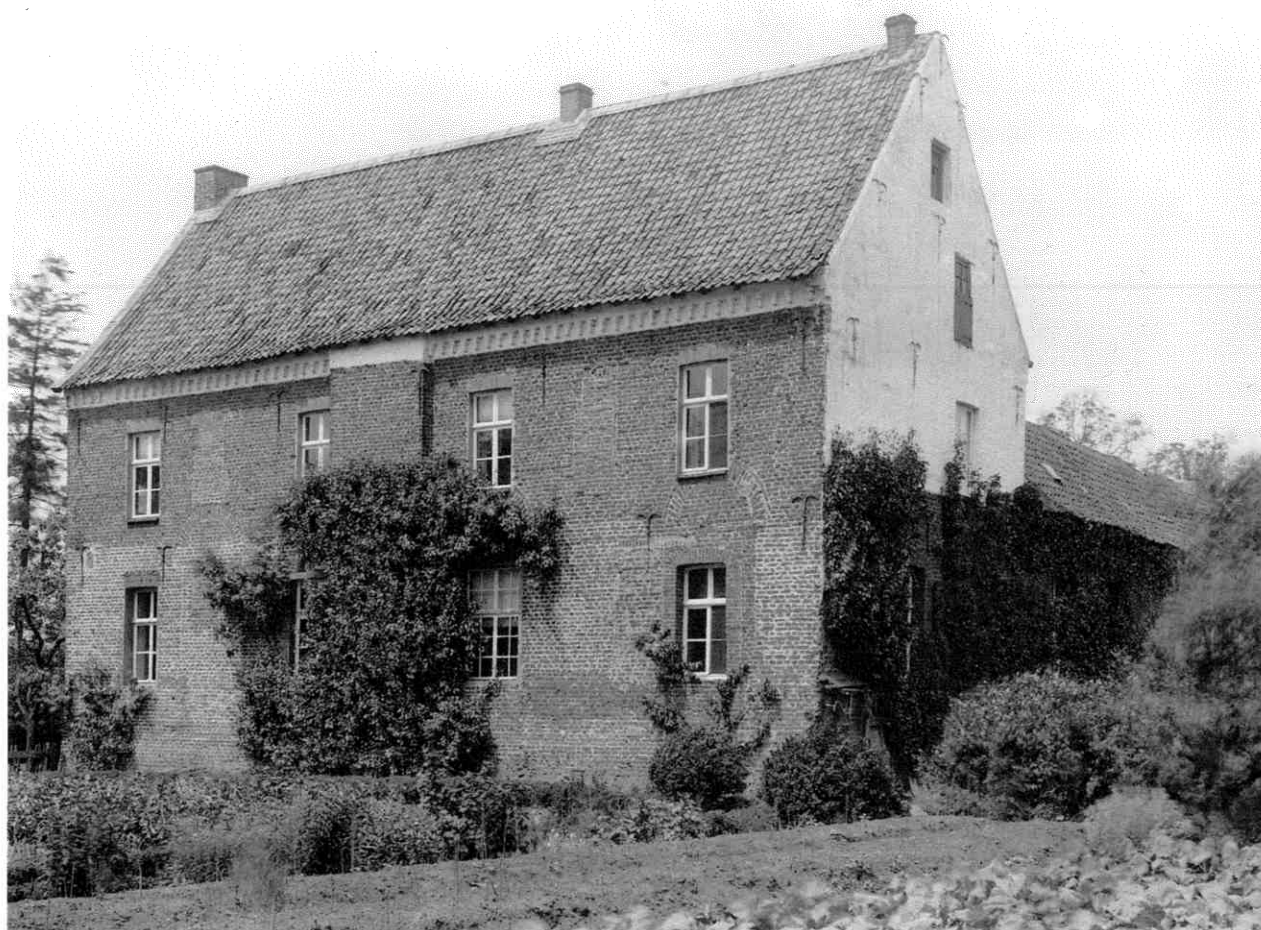

De Roffaert

een kasteel-boerderij te Baarlo (Limburg)

DOOR

ANDRE VIERSEN, JAN KAMPHUIS, KAREL EMMENS

Afb. 1. De zuidgevel van De Roffaert, omstreeks 1925. Op de begane grond bevonden zich oorspronkelijk vier kruisvensters, onder een halfronde boog begeleid door strekken. Op de eerste verdieping bevonden zich vijf kloostervensters. In de 18de en 19de eeuw zijn de vensters sterk gewijzigd: zowel de plaatsing als de vorm. Omstreeks 1990 zijn in de vensteropeningen nieuwe ramen geplaatst. (Herkomst: Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ).

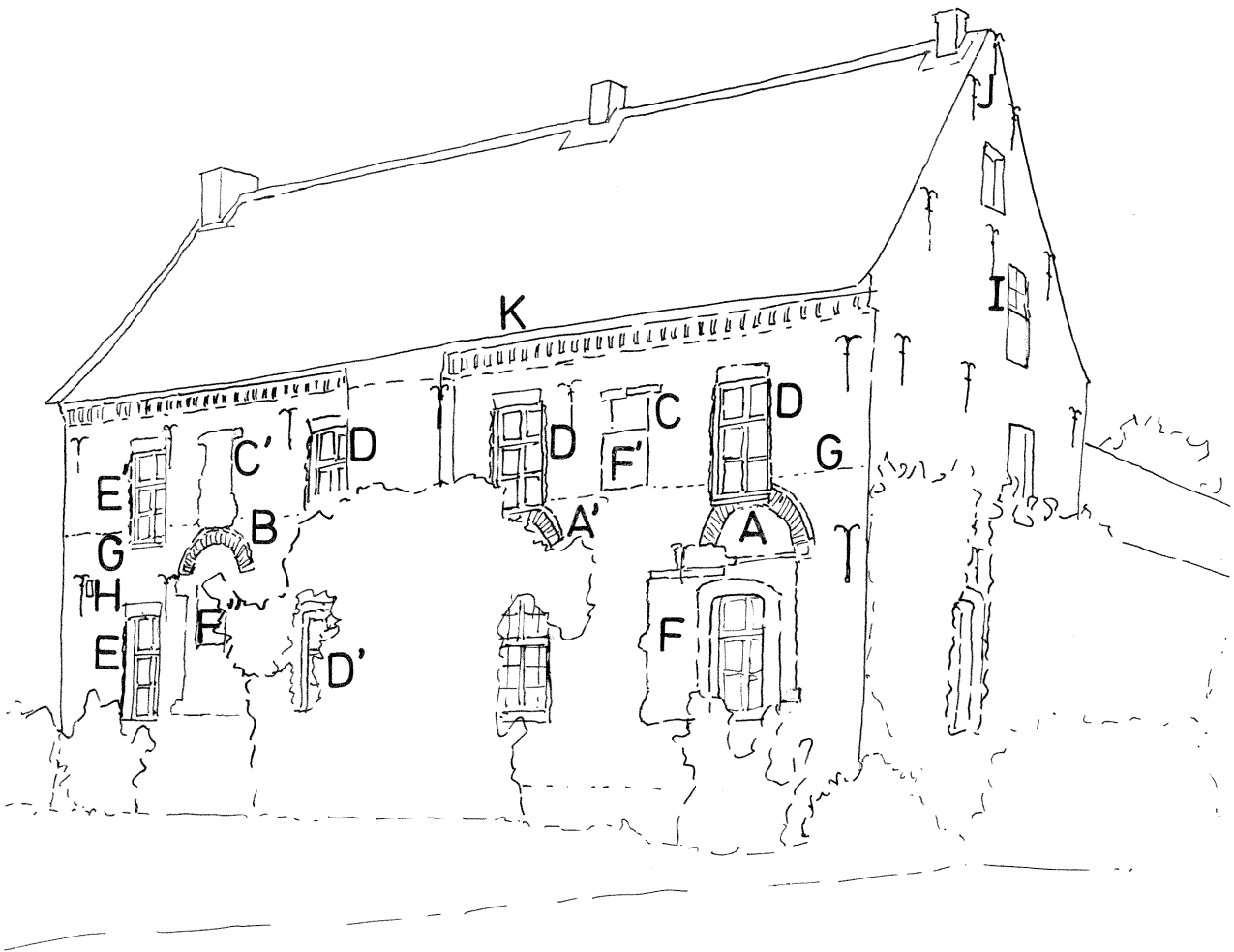
Inleiding

In *Castellogica* is al eerder zijdelings aandacht besteed aan De Roffaert vanwege de gemeenschappelijke voorgeschiedenis met 't Huuske Oijen te Kessel.¹ De bewoners van 't Huuske Oijen waren namelijk leden van het geslacht Van Kessel genaamd Roffaert, dat al in 1437 in geschreven bronnen voorkomt. Na het overlijden van Gerard van Kessel genaamd Roffaert vóór 1621 moesten de roerende en onroerende goederen verdeeld worden onder de vier kinderen: Adolf, Godart, Hermine en een dochter waarvan geen naam

bekend is. Op 3 juli 1624 werd na vele strubbelingen, met name tussen de beide broers, de volgende verdeling overeengekomen: de oudste zoon van Gerard, Adolf van Kessel genaamd Roffaert, verkreeg het voorouderlijk huis 't Huuske Oijen en een deel van de landerijen. Godart, de jongste zoon, kreeg een groot deel van de resterende landerijen, die in de omgeving van Baarlo gelegen waren. De weduwe van Gerard, Maria van Waldoes, behield het vruchtgebruik van de goederen. Vervolgens liet Godart op de landerijen bij Baarlo een nieuw huis bouwen, dat in 17de-eeuwse oorkonden als *ingen Ohe* vermeld

Afb. 2. Situatietekening van De Roffaert, een detail van een topografische kaart uit 1748. Het rechtboekige hoofdgebouw van twee bouwlagen is duidelijk herkenbaar, evenals de poort in de vleugel ernaast. De aanbouw tegen de linkerhoek is moeilijker te verklaren, maar sporen in de oostgevel van het hoofdgebouw geven aan dat tegen de zuidoosthoek daadwerkelijk oorspronkelijk een bouwdeel heeft aangesloten. Wellicht kan hier gedacht worden aan een torenachtige aanbouw zoals kasteel De Thooren te Maasniel nog heeft. De noordvleugel, aan de andere zijde van de poort, was vermoedelijk een bedrijfsgebouw. (Herkomst: Haupt Staatsarchiv Düsseldorf, Karten nr. 2453)

Afb. 3. Bouwsporenanalyse van afbeelding 1.

Bij (A) zijn de ontlastingsbogen van de kruisvensters nog zichtbaar. (B) is de ontlastingsboog, die thans nog aanwezig is. De kloostervensters van de verdieping zijn bij (C) zichtbaar. De vensters (D) zullen oorspronkelijk ook kloosterkozijnen zijn geweest. De vensteropeningen (E) zijn niet oorspronkelijk. Bij (F) zijn latere wijzigingen van de oorspronkelijke vensteropeningen zichtbaar.

(G) is de vage horizontale naad, die op een gefaseerde uitvoering van de bouw van deze vleugel kan duiden. Bij (H) een bouwspoor (een balkgat?) waar geen verklaring voor is. In de oostgevel is bij (I) een venster te herkennen dat thans is dichtgezet. Bij (J) steken de bovenste drie muurankers boven de topgevel uit, kenmerkend is de gevel iets verlaagd. Deze ankers zullen sierankers zijn geweest, omdat ze de kapconstructie niet verankeren. Bij (K) is zichtbaar dat de tandlijst oorspronkelijk wit was gesausd.

wordt. Pas later werd het huis naar het geslacht “De Roffaert” genoemd (afb. 2).² Volgens de wapenstein boven de ingang van de kasteel-boerderij, is het gebouw in 1629 gereed gekomen (afb. 13).³

In 1996 is het gebouw gerestaureerd en verbouwd. Bij de daaraan voorafgaande ontmanteling bleek dat vrijwel de gehele 17de-eeuwse bouws substantie nog aanwezig was: een unieke situatie. Omdat tijdens de restauratie vermoedelijk tamelijk veel authentiek materiaal zou verdwijnen, is door de Stichting Limburgse Kastelen opdracht gegeven de kasteelhoeve bouwhistorisch te documenteren.⁴ In dit artikel zullen de onderzoeksresultaten in kort bestek uit de doeken worden gedaan.

De kasteel-boerderij De Roffaert in 1996

De Roffaert is gelegen aan de zuidoostkant van het dorp Baarlo, op de westelijke oever van de Maas vlak bij Venlo. De kasteel-boerderij is te typeren als een gesloten hoeve: vier vleugels rondom een binnenplaats (afb. 14). Aan de zuidzijde bevindt zich de belangrijkste vleugel, het woongebouw, van twee bouwlagen (afb. 1). In de oostvleugel is de poort opgenomen, die de enige toegang van buitenaf tot de binnenplaats vormt. De noordvleugel en een deel van de oost- en westvleugels vormen samen de bedrijfsgebouwen (afb. 14).

De bedrijfsgebouwen zijn in de 20ste eeuw vernieuwd of sterk gemoderniseerd, vermoedelijk is een brand in 1937 daar debet aan.⁵ Het hoofdgebouw en de aansluitende delen van de oost- en de westvleugel daarentegen behoren tot de bouwmasa uit ca. 1629.

De bouw tussen 1624 en 1629

Uit een processtuk van 1642 wordt duidelijk dat Godart van Kessel genaamd Roffaert omstreeks 1624 is begonnen met de bouw van het nieuwe huis.⁶ Blijkens de wapenstein boven de poort waren in 1629 de bouwactiviteiten voltooid (afb. 13). In de huidige bouwmasa van de gemoderniseerde delen (de noordvleugel en de aansluitende delen van de oost- en westvleugel) is nauwelijks ouder muurwerk aantoonbaar, zodat de oorspronkelijke opzet van het complex niet precies is vast te stellen.

Een situatietekening uit 1748 (afb. 2) geeft wel aan dat ter plaatse van de noordvleugel een oudere vleugel heeft gestaan, maar de tekening is weinig exact gedetailleerd. Vermoedelijk was het huis van meet af aan opgezet als een gesloten complex, dat alleen via de poort toegankelijk was. Vanaf de binnenplaats konden de verschillende bouwdelen bereikt worden.

Het complex bezat een heldere structuur, die tot 1996 duidelijk herkenbaar bewaard is gebleven: de gehele noordvleugel en het grootste deel van de oost- en de westvleugel hadden een bedrijfsmatig karakter. De brand van 1937 heeft hierin geen verandering gebracht. De resterende delen van de oost- en de westvleugel en de gehele zuidvleugel hadden een woonfunctie. Binnen de woonvleugels was eveneens een heldere structuur aanwezig, die in de loop der tijd slechts weinig wijzigingen had ondergaan. In de oost- en de westvleugel bevonden zich toegevoegde functies, in de zuidvleugel bevonden zich de belangrijkste woonvertrekken.

Deze structuur vertaalde zich ook in de bouwmasa's: de woonvleugel bevat twee bouwlagen en krijgt daardoor een belangrijkere uitstraling dan de overige vleugels.

Bovendien hebben de lagere vleugels een gesloten karakter naar de veldzijde. De zuidvleugel daarentegen heeft in de toestand van 1629 zowel kruis- als kloostervensters. De kruisvensters bevonden zich bij de belangrijke ruimten van het woongebouw op de begane grond.

Opvallend is de onregelmatige plaatsing van de vensters in de zuidgevel en het verschillende aantal: op de begane grond bevinden zich vier vensters en op de verdieping vijf. Kennelijk had men geen behoefte de gevel symmetrisch op te bouwen.

De vensters op de begane grond, en in de kopgevels ook op de eerste en de zolderverdieping, waren voorzien van ontlastingsbogen (afb. 1, 3 & 15). Kenmerkend aan deze bogen is de halfronde opzet, terwijl destijds een gedrukte vorm meer gebruikelijk was.

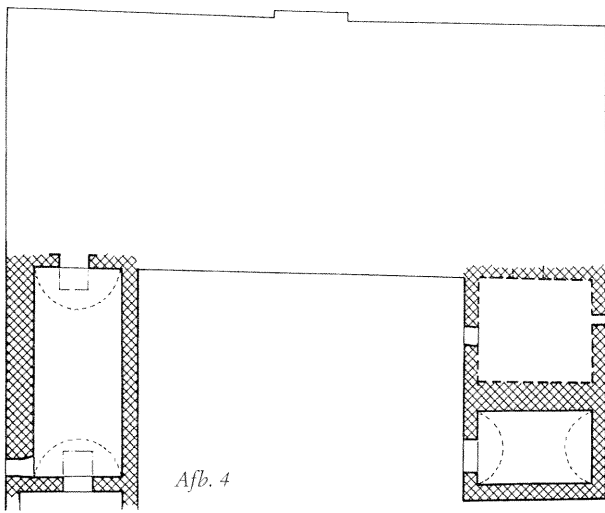
In het midden van de zuidgevel bevindt zich een brede uitmetseling. Meestal wordt in een dergelijke uitbouw een aantal privaten ondergebracht. Bij de Roffaert blijkt de uitmetseling al in 1629 te zijn aangebracht om, zowel op de begane grond als op de verdieping, muurkasten in op te nemen.

Kenmerkend aan de woonvleugel is de volledige afwezigheid van toegangen aan de veldzijde. De geslotenheid wordt geaccentueerd door een hoog basement, kennelijk vreesde men overstromingen.

Het oorspronkelijke uiterlijk van de binnenplaatsgevel van de woonvleugel is moeilijker te bepalen door allerlei aanbouwen die er in later tijd tegenaan gemetseld zijn.

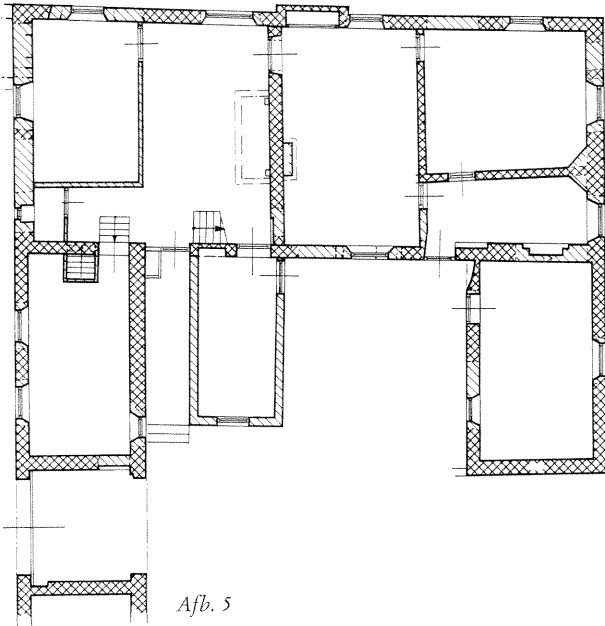
Historische opnamen leveren wel een beeld op van de veranderingen van de vensters van het hoofdgebouw en de aanbouwen aan de binnenplaats (afb. 11).

De oorspronkelijke uitvoering van de binnenplaatsgevels van de oost-, noord- en de westvleugel is na de brand van 1937 nauwelijks te reconstrueren.

Afb. 4

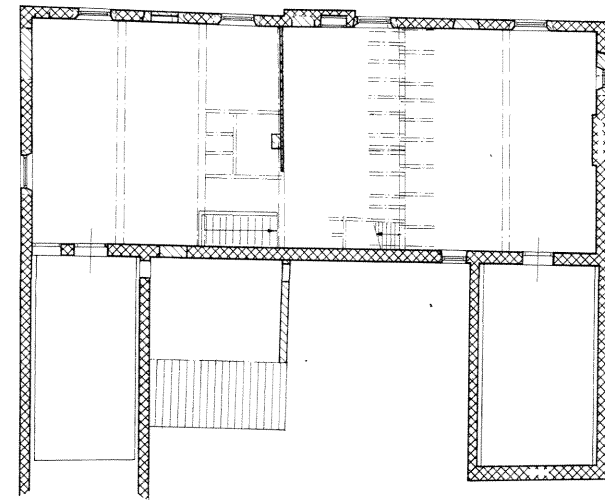
Afb. 4. Plattegrond van de bestaande toestand van de kelders en de begane grond.
(Herkomst: opmeting van de heer T. Dorrepaal, aangevuld met eigen waarnemingen.)

Afb. 5

Afb. 5. Reconstructie van de plattegrond van het woongedeelte op de begane grond in 1629.

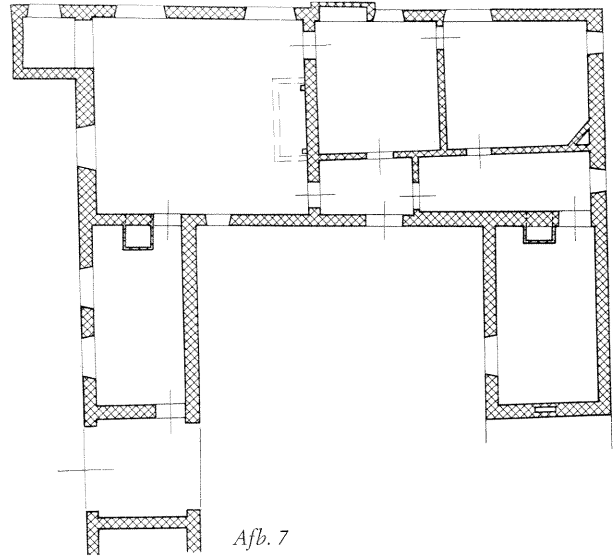
Afb. 6. Plattegronden van de bestaande toestand, omvattende de kelders, de begane grond, eerste verdieping benevens de zolder met aanduiding van de kopspanten.

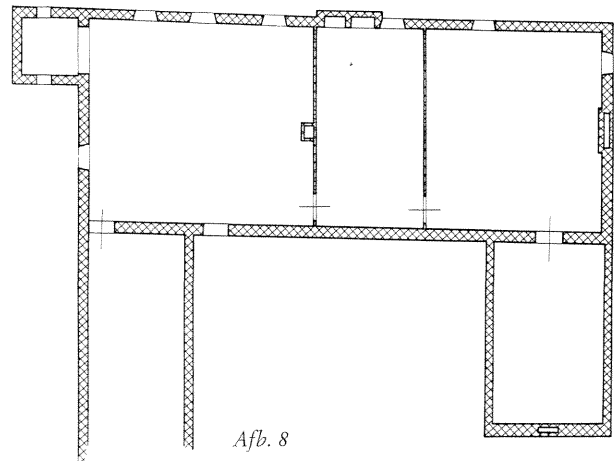
Afb. 6

Afb. 7. Reconstructie van de plattegronden na voltooiing in 1629, te weten de begane grond en de verdieping.
Tekeningen van A. Viersen op basis van de opmetingen van de heer T. Dorrepaal.

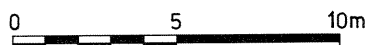
Afb. 8. Reconstructie van de plattegrond van de eerste verdieping in 1629.

Afb. 7

Afb. 8

Afb. 8. Schetsmatige volume-reconstructie van De Roffaert. Getekend is de hypothetische vorm van de hoofd vleugel, indien er aan de oostzijde een torenachtige aanbouw tegenaan gesloten heeft. Voor deze reconstructie is De Thooren te Maasniel als voorbeeld genomen. (Tekening: A. Viersen, 1996)

Bij de zuidoosthoek van de woonvleugel bevindt zich in de oostgevel een verticale naad, die opgaat over twee verdiepingen. Tevens blijkt uit bouwsporen dat de zuidgevel zich verder naar het oosten heeft uitgestrekt. Vermoedelijk heeft hierop een thans verdwenen bouwdeel aangesloten. Er zijn verder geen aanwijzingen, noch in de bouwsporen noch in oud beeldmateriaal, die aangeven hoe dit bouwdeel eruit heeft gezien. De weinig exacte afbeelding uit 1748 (afb. 2) laat wel een aanbouw zien aan de betreffende hoek, maar de getekende vorm is qua grootte en oriëntering niet te rijmen met de gevonden bouwsporen. Op een 19de-eeuwse tekening ontbreekt de aanbouw.

Voor de reconstructie is inspiratie gezocht bij De Thooren te Maasniel. Hier is in de torenachtige aanbouw een extra kamer gerealiseerd, maar vermoede-

Afb. 10. Extérieur van de Roffaert vanuit het noordwesten. Op de voorgrond de twintigste-eeuwse vleugel, op de achtergrond de hoofd vleugel. De verbouwing van de rechtervleugel heeft in 1954 plaatsgevonden.

lijk bevond zich in de Roffaert een trap in de aanbouw. Er is namelijk in de bouwmassa van 1629 geen spoor teruggevonden van de oorspronkelijke trap.

Een gefaseerde uitvoering

Kennelijk is de bouw van de woonvleugel gefaseerd uitgevoerd. Eerst is de begane grond van de zuidvleugel opgemetseld en de westvleugel, zodat beide vleugels (voorlopig) onder de kap gebracht kon worden. Op de eerste verdieping van de woonvleugel is in het interieur de bouwnaad waar te nemen, die de kaplijn van de westvleugel volgt. Naderhand is de eerste verdieping van de zuidvleugel op de bestaande bouw geplaatst, waarbij vlak onder de dakvoet een tandlijst werd gemetseld. Kennelijk was het moeilijk om ter plaatse van de kap van de westvleugel de tandlijst door te zichten: de tandlijst maakt daar nu een sprong. Op een foto uit ca. 1925 is de oorspronkelijke kap van de westvleugel nog zichtbaar (afb. 11). Naderhand (1937?) is de kap gewijzigd en is de sprong in de tandlijst zichtbaar geworden (afb. 12).

Het interieur in 1629

De heldere structuur van het complex was tot 1996 ook in de interieurindeling afleesbaar. In de woonvleugel bevonden zich de belangrijke, representatieve en verblijfsruimten op de begane grond en vermoedelijk de slaapvertrekken op de eerste verdieping. De draagstructuur bestaat uit moer- en kinderbinten.

De aanpalende delen van de oost- en de westvleugel, waarin toegevoegde functies waren ondergebracht, zijn onderkelderd.

De enige toegang tot de woonvleugel bevond zich van oudsher in de noordgevel, vanaf de binnenplaats. In 1629 bood deze deur, die zich ten oosten van de huidige deur bevond, toegang tot een hal en een gang in het westelijke deel van de woonvleugel (afb. 7). Aanpalend bevonden zich twee kamers, die nog herkenbaar zijn in de huidige ruimteindeling. Aan de andere zijde bood de gang toegang tot de 'grote zaal', die de hele oostelijke zijde van de woonvleugel besloeg.

Vanuit de beschreven gang waren oorspronkelijk de kelders onder de westvleugel toegankelijk, evenals de daarboven gelegen keuken. Sporen van een brede keukenhaard en twee flankerende niskasten zijn in die ruimte bewaard gebleven. Sinds de 18de of 19de eeuw zijn de kelders en de keukenruimte vanaf de binnenplaats toegankelijk.

De kelder onder de oostvleugel was toegankelijk vanuit de 'grote zaal' en de poortdoorgang. Beide toegangen zijn nog aanwezig. De oorspronkelijke functie van de erboven gelegen ruimte, eveneens toegankelijk vanuit de grote zaal, is onduidelijk.

Afb. 11. De binnenplaats gezien naar het zuid-westen, omstreeks 1925 (vergelijk met afbeelding 12). (Herkomst foto: RDMZ)

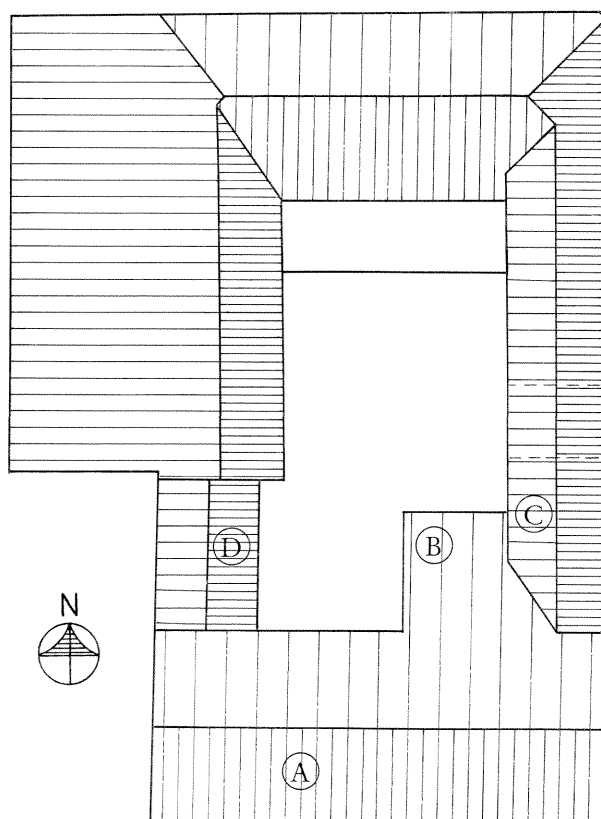
Afb. 12. De binnenplaats gezien naar het zuidwesten, 1996.
Het rechter gedeelte is na de brand van 1937 vernieuwd, daarbij is de nok verlaagd. Op de plaats waar de oorspronkelijke nok aansloot op de noordgevel van de woonvleugel is een kleine sprong in de tandlijst te zien.

De kelders, die tot de oorspronkelijke bouw uit 1624-1629 behoren, zijn eenvoudig opgezet. Met hun geringe hoogte en gedrukte tongewelf vertonen ze weinig bijzondere kenmerken. Er zijn geen sporen of resten van ouder muurwerk aangetroffen.

De begane grond van het hoofdgebouw bevatte in het oostelijke deel een representatieve ruimte, de al eerder genoemde 'grote zaal', waarin zich de monumentale schouw bevindt (afb. 16). In de noord-, oost- en zuidwand bevonden zich de vensters die de zaal verlichtten. Een trap in de torenachtige aanbouw tegen de oostwand zal de verbinding met de verdieping hebben gevormd.

Tegen de noordwand van deze 'zaal' is onder het pleisterwerk van één van de moerbalken een 17de-eeuws sleutelstuk aangetroffen (afb. 17). Er zijn vermoedelijk nog meer aanwezig.

De monumentale schouw bestaat uit twee gebeeldhouwde wangen of 'schoorstenen' die de rookkap dragen. De wangen worden gevormd door een herme (een mannelijke drager) ter linkerzijde en een kariatide (een vrouwelijke drager) ter rechterzijde, staande op een piedestal, een 'voet' met guirlandes. Op de

Afb. 14. Kappenplan van de Roffaert, 1996.
A) is woonvleugel, B) is 18de eeuwse aanbouw, C) is onderkelderde woongedeelte oostvleugel, D) is onderkelderde woongedeelte westvleugel.

Afb. 13. De wapenstein boven de poort. In het bovenste deel zijn twee wapenschilden afgebeeld, vermoedelijk van de beide in de onderstaande tekst genoemde echtelieden: *FIAT VOLUNTAS TUA DOMINE / GODART VONN KESSEL GENANT / ROFFART ENDE MARIA SPEE / EHELUYDT, DEN 15 SEPTEMBRIS / ANNO 1629.* Vrij vertaald: Uw wil geschiede, Heer / Godart von Kessel genoemd / Roffart en Maria Spee / echtgenoten, de 15de september / in het jaar 1629.

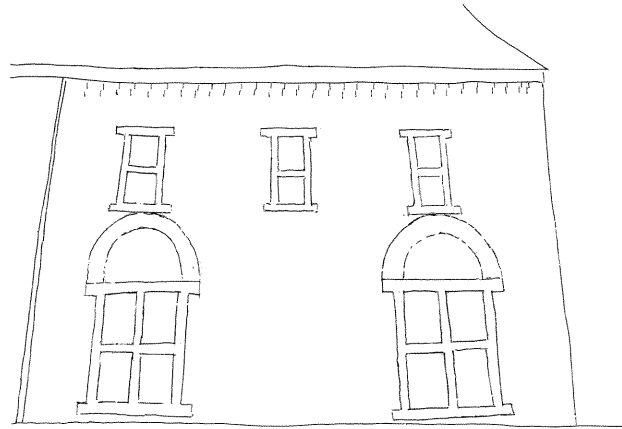
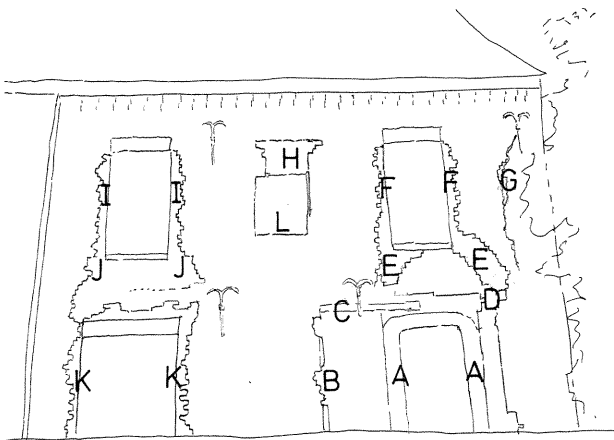
koppen van de hermen bevindt zich een Ionisch kapiteel, waarboven een leeuw met een wapenschild. Opnieuw een Ionisch kapiteel draagt de geprofileerde balk van de rookkap. De wangen zijn vervaardigd uit Naamse hardsteen en stammen vermoedelijk uit de bouwtijd van het huis, omstreeks 1630. De geprofileerde balk is van hout en is jonger, vermoedelijk 19de-eeuws: in die tijd is het schoorsteenkanaal namelijk verbreed.

Vergelijkbare schouwen bevinden zich onder meer in het huis Maes te Geleen en in kasteel Hasselholt te Ohé en Laak (beide in Limburg).⁷ Deze schouwen zijn eveneens te dateren omstreeks 1630. Overigens was er een familierelatie tussen het geslacht dat Hasselholt bewoonde en de bewoners van De Roffaert.⁸

De oorspronkelijke indeling van de verdieping van het hoofdgebouw is minder duidelijk te herleiden (afb. 8). Het was een ruimte, die door houten wanden was onderverdeeld. Er zijn sporen van twee noord-zuid gerichte houten wanden, zodat de ruimte in ieder geval onderverdeeld was in drie kamers. Waarschijnlijk hebben andere tussenwandjes, waarvan geen bouwsporen zijn achtergebleven, de ruimte verder onderverdeeld. De samengestelde balklaag is voorzien van een zestal eenvoudig vormgegeven 17de-eeuwse sleutelstukken.

De kap op de woonvleugel

De zeer zorgvuldig samengestelde monumentale kap op de woonvleugel stamt volledig uit de bouwtijd.⁹ De kap wordt gedragen door vijf spanten, die bestaan uit krommers en tussenbalken, verstijfd door korb-

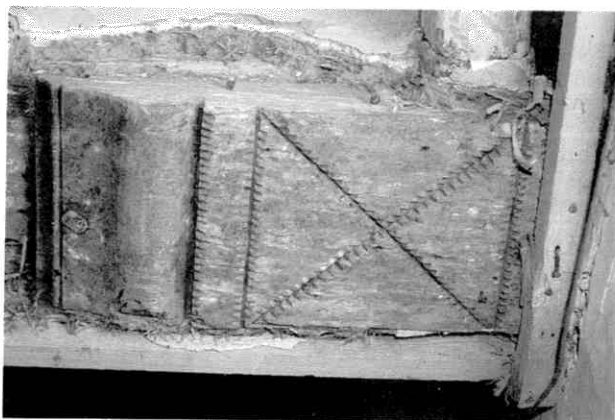
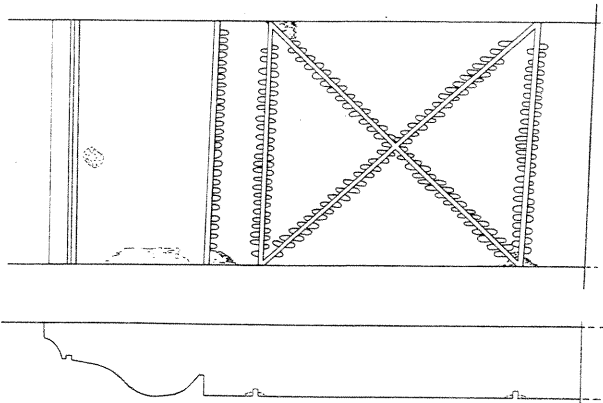
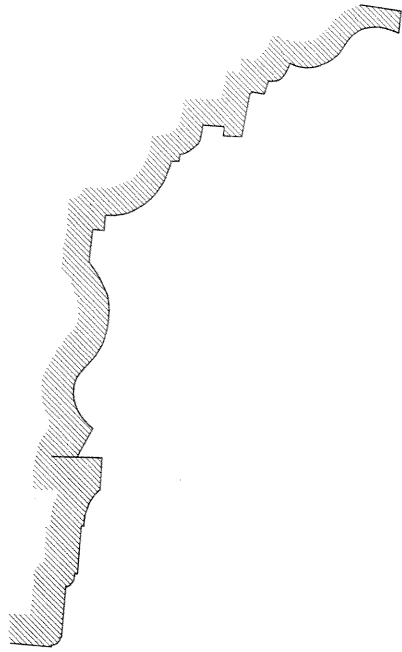

len (afb. 19). Op de tussenbalken rusten gordingen, die met een windverband aan de krommers gemonteerd zijn. Ook dit geeft de constructie extra stijfheid. De sporen zijn op een kenmerkende manier opgelegd op de gordingen. In de sporen zijn klossen gepend, die nota bene los op de gordingen rusten! Hogerop zijn de sporen door haanhouten gekoppeld tot sporenparen.

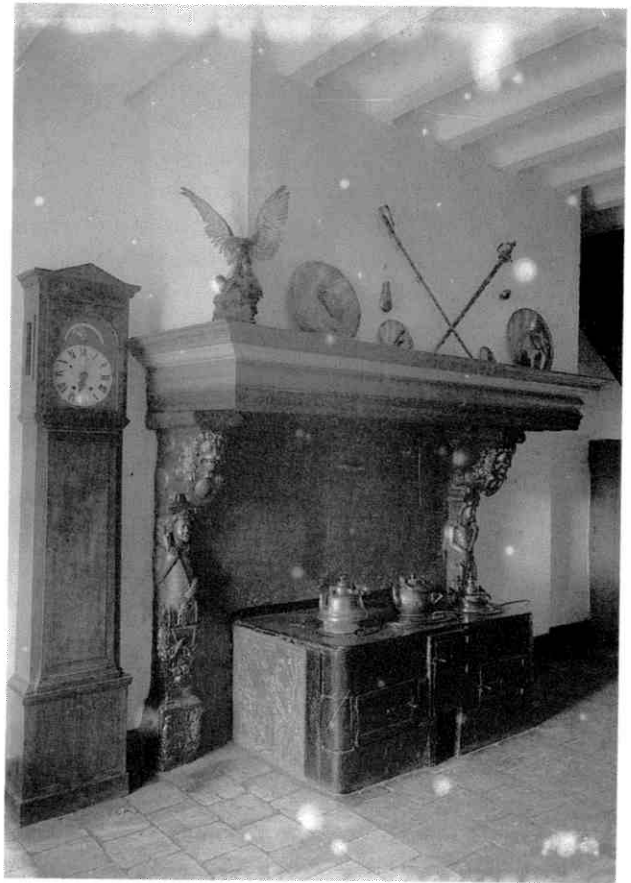
Wijzigingen in de 18de en 19de eeuw

Tot de 20ste eeuw is het complex slechts op ondergeschikte punten gewijzigd. De bouwsporen met name in de zuidgevel van het hoofdgebouw duiden erop dat de vensters een aantal wijzigingen hebben ondergaan: verplaatst, vergroot etc. Ook is op het binnenplein

Afb. 15. De eerste verdieping van de zuidvleugel ten oosten van de muurdam. (A) zijn de vernieuwde dagkanten van een niet oorspronkelijk venster; (B) en (C) de dagkant en rollaag van een dichtgezet vermoedelijk achttiende-eeuws venster; (D) de dagkant van een verdwenen oorspronkelijk venster; (E) de verdwenen ontlastingsboog; (F) vernieuwde dagkanten van een venster dat zich op de plaats van een oorspronkelijk venster bevindt; (G) een scheur, vermoedelijk ontstaan nadat de oostelijke aanbouw was afgebroken; (H) sporen van een oorspronkelijk kloosterkozijn; (I) vernieuwde dagkanten van een venster op de plaats van een oorspronkelijk venster; (J) vervangen muurwerk ter plaatse van een oorspronkelijke ontlastingsboog; (K) vernieuwde dagkanten; (L) een dichtgezette latere opening. Op de tekening is de oorspronkelijke toestand gereconstrueerd.

Afb. 17. Eén van de behouden sleutelstukken in de voormalige grote Zaal. De decoratie is eenvoudig: langs de zaagsneden zijn gutssteken als sierlemente aangebracht.

Afb. 16. De representatieve, monumentale haard in de voormalige grote Zaal van de Roffaert, vermoedelijk uit de bouwtijd: 1629. De twee zwart-marmeren schouwzangen bestaan uit een vrouwelijke en mannelijke figuur, die de boezem dragen. Bijzonder aan deze schouw is, dat hij nog steeds op de oorspronkelijke plaats staat. (RDMZ, ca. 1925)

Afb. 18. Zuidvleugel, eerste verdieping. Het vaste sleutelstuk van moerbalk IIIIII [6] aan de noordzijde. Aan de andere zijde van de moerbalk bevindt zich een los sleutelstuk – vergelijk Afb. 86. Door optimaal gebruik te maken van de boom, wordt het rechter sleutelstuk uit het worteleind van een boom gekapt; het linker sleutelstuk wordt los toegevoegd.

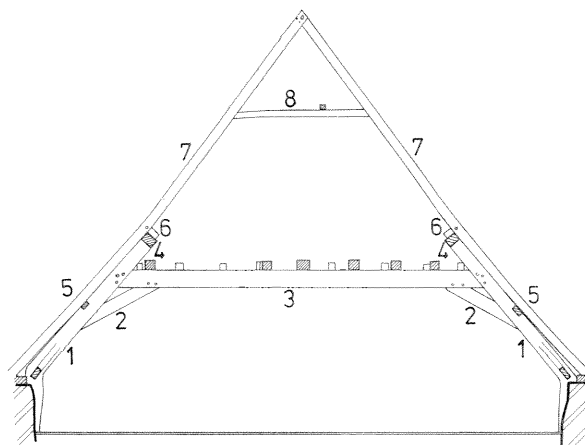
een aanbouw tegen de noordgevel van het hoofdbouw gemetseld, vermoedelijk in de 18de eeuw.

De indeling op de begane grond van het hoofdbouw is in de 18de eeuw enigszins gewijzigd. Het deel van de gang dat voorheen geen buitendeur had, kreeg een deur, maar nog niet op de plaats van de huidige deur. De huidige toegang is vermoedelijk in de 19de eeuw gerealiseerd, ter vervanging van de beide oudere deuren.

Conclusie

Het bouwhistorisch onderzoek heeft aangetoond dat de volledige bouwmassa van de woonvleugel, op enkele ondergeschikte wijzigingen na, uit 1629 dateert. Er is geen spoor van ouder, middeleeuws muurwerk aangetroffen, zodat de theorie, dat dit het stamslot van het geslacht Van Kessel genaamd Roffaert zou zijn, weerlegd is.

Alhoewel de term kasteel-boerderij en het adellijke aanzien van met name de woonvleugel een belangrijk gebouw voor een belangrijk geslacht suggereert, was De Roffaert geen riddermatig huis. Het was evenals vele andere dergelijke complexen in Limburg, een passende woning voor een rijke, min of meer adellijke boer. Het boerenbedrijf vormde immers van meet af

Afb. 19. De dwarsdoorsnede van de fraai geconstrueerde monumentale kap. Verklaring van de cijfers: (1) zijn de spantbenen of krommers, (2) de korbelen, (3) de tussenbalk, (4) de gording die op het spantbeen ligt, (5) is de gording halverwege het spantbeen, (6) is de klos van de sporen die los op de gording rust, (7) zijn de sporen en (8) is het haanbout.

aan een onlosmakelijk onderdeel van het complex. Kasteelachtige kenmerken zoals schietgaten ontbreken dan ook.

Wel blijft de hoge mate van authenticiteit van het woongedeelte, zoals deze tijdens het onderzoek is aangetroffen, een belangrijk fenomeen.

Noten

¹ M. Flokstra, 't Huuske Oijen te Kessel, 1477-1480', *Castellogica*, 1994-1/2; pp. 49-57.

² Flokstra (1994); pp. 49, 52-53.

³ Een andere versie van deze geschiedenis, gebaseerd op dezelfde gegevens, gaat er vanuit dat juist De Roffaert de oude woonstede was van het geslacht Van Kessel genaamd Roffaert. (Vriendelijke mededeling van de heer T. Dorrepaal te Horn). De bouwcampagne van 1629, waarvan de genoemde wapenstein getuigt, zou dan inhouden dat het huidige huis op middeleeuwse fundamenten is gebouwd. Een weerslag van deze interpretatie is terug te vinden in de redengevende omschrijving van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg: "De voormalige 'Ridderhofstede' is op oudere (dertiende eeuwse) fundamenten gebouwd".

⁴ Namens *Kamphuis, Bureau voor bouwhistorie* te Delft hebben de auteurs in 1996 dit onderzoek uitgevoerd. Een historisch onderzoek heeft hiervan geen deel uitgemaakt, zodat alleen direct beschikbare historische gegevens verwerkt zijn. De resultaten van dit onderzoek zijn weergegeven in het rapport: *De Roffaert. Kasteel-boerderij te Baarlo, Limburg* (bouwhistorische documentatie), Delft 1996.

⁵ Vriendelijke mededeling de heer M. Flokstra, Venray.

⁶ Flokstra (1994) citeert op p. 53 een deel uit het processtuk: *...het waerachtigh is, dat sijn deel beter ofte ommers soe goedt was, als des Hendriks schoonvaeders, aen stondt op sijn aengedeylde quote getimmert heeft sijn tegenwoordige residentie.*

⁷ Er zijn meer schouwen van dit type bekend in Limburg, maar het bijzondere in De Roffaert is dat de schouw zich nog op de oorspronkelijke plaats bevindt, in tegenstelling tot de overige schouwen.

⁸ Met dank aan drs. B. Olde Meierink uit Utrecht, die in het rapport over De Roffaert het onderzoek naar de schouw voor zijn rekening heeft genomen. Zie ook: J.H.A. Mialaret, *Noord-Limburg*, (De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst), 's-Gravenhage 1937; 109. W. Marres & J.J.W.F. van Agt, *Zuid-Limburg*, (De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst), 's-Gravenhage 1962: afbeelding 142. R.H.M.J. van Hövell tot Westerflier, 'Het edelmanshuis Hasselholt' in: *De woonstede door de eeuwen heen*, nr. 62, 1984; 2-13.

⁹ Dendrochronologisch onderzoek van twee houtmonsters uit de kap leverde geen overtuigende datering op. Bron: *Verlag Dendrochronologisch onderzoek Kasteelboerderij "De Roffaert" te Baarlo, 10 april 1996*, rapport van het IBID te 's-Hertogenbosch.